

EĞİTİM İZLEME RAPORU 2017-18

EĞİTİM ORTAMLARI

EĞİTİM ORTAMLARI

GİRİŞ

Okul, şiddetin önleendiği, yapıcı ve besleyici öğrenme ortamının sağlandığı, yurttaşlık eğitiminin verildiği bir eğitim ortamını ifade eder ve eğitim politikalarının merkez eksenlerinden biri olarak değerlendirilir.¹⁷⁰ Okullar, diğer sosyal kurumlar, yaşanan yer ve içinde bulunulan toplumla birlikte, çocukların ve gençlerin temel psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamalı; öğrencilerin kendi hayatlarının kontrolünü alabilmeleri ve elverişsiz, olumsuz durumlara karşı dayanıklı olmalarını sağlamalıdır.¹⁷¹ Bu bölümde, 2017-18 eğitim-öğretim yılında öğrenme ortamlarına yönelik gelişmeler, okul hayatının niteliğini ifade eden ve bütüncül bir yaklaşımı gözeten “okul iklimi”¹⁷² çerçevesinde değerlendiriliyor.

Çocuğu merkeze alan ve tüm paydaşların etkin katılımını gözetilen bir “okul iklimi” öğrenme ve katılım için temeldir.¹⁷³ Okul iklimi, sınıf ve okul ortamındaki fiziksel koşullar, eğitim araç-gereçleri, donanım ve tesislerin yanı sıra bu ortamların çocuğun duygusal gelişim özellikleriyle de ilgilidir. Okul iklimine dair nicel yeterlik ve nitel özellikler, herkesin eğitime erişebilmesi, öğrencinin eğitim kurumlarına duyduğu aidiyet ve öğrenme süreçlerinde etkilidir.¹⁷⁴ Sağlıklı, güvenli, şiddetten arındırılmış, öğretmen, öğrenci ve veli arasındaki iletişimi kolaylaştıran, gerekli materyallerle donatılmış öğrenme ortamları eğitimin çıktılarını olumlu yönde etkiler.

Bu bölümde, öğrenme ortamları okul iklimi çerçevesinde güvenlik ortamı, topluluk ortamı ve kurumsal ortam başlıkları altında değerlendiriliyor.

GÜVENLİK ORTAMI

Güvenlik ortamı, öğrenciler, öğretmenler, veliler ve okul çalışanlarının okulda kendilerini fiziksel, sosyal ve duygusal olarak ne kadar güvende hissettiğine işaret eder. Bu bölüm, sosyal ve duygusal güvenlik ile fiziksel güvenlik olmak üzere iki alt bileşen çerçevesinde ele alınıyor.

SOSYAL VE DUYGUSAL GÜVENLİK

Öğrencilerin okulda sosyal ve duygusal olarak kendilerini ne kadar güvende hissettikleri önemlidir. Duygusal istismara maruz kalmamaları, arkadaşları veya öğretmenleri tarafından alay edilmemeleri, ihtiyaç duyulduğunda duygusal desteğin olması önceliklidir.¹⁷⁵ Bu başlık altında, yeni bir zorbalık türü olarak ortaya çıkan siber zorbalığa odaklanılıyor.

170 López, 2014.

171 OECD, 2017.

172 National School Climate Center, 2017.

173 Cohen vd., 2009.

174 ERG, 2009.

175 ERG, 2017b.

Siber Zorbalık

Çocukların ve gençlerin fiziksel mekandan gittikçe bağımsız hale gelen buluşma alanları çok esnek ve sürekli yenileniyor. Bu yeni alanların başında siber mekanlar geliyor. Özellikle gençler, siber alanda kendilerini daha kolay ifade edebiliyorlar. Hiç karşılaşmasalar da akranlarıyla etkileşim, deneyim paylaşma, bilgi alışverişinde bulunma fırsatı yakalayabiliyorlar.¹⁷⁶ Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) alanındaki gelişmeler, bu mekanları çeşitlendiriyor ve kolay ulaşım sağlıyor. Türkiye dahil birçok ülkenin eğitim bakanlıkları bilişim teknolojilerinin eğitimde daha çok yer almasını hedefliyor.

PISA 2015 sonuçlarına göre, “internetin bilgi edinmede çok iyi bir kaynak” olduğunu düşünenlerin oranı %88, internette sosyal ağların olmasını yararlı bulanların oranı %84, hafta içi günde ortalama 6 saatten fazla çevrimiçi olanların oranı %26 ve hafta sonu günde ortalama 6 saatten fazla çevrimiçi olanların oranı %16’dır.¹⁷⁷ PISA’ya katılan ülkelerin çoğunda aşırı internet kullanımı (günde 6 saatten fazla) öğrencilerin yaşam memnuniyetini ve okula aidiyetini olumsuz etkiliyor. Aynı araştırma, bazı öğrencilerin aşırı internet kullanımının risklerine de işaret ediyor. İnternet, öğrenme aracı olmanın yanı sıra taciz ortamı haline de gelebiliyor.

Bu konuda çalışan araştırmacılar, yeni teknolojilerin okul ve toplum için olumlu yanlarının yanı sıra yeni sorunlar da getirdiğine işaret ediyorlar.¹⁷⁸ Bu sorunlar arasında siber zorbalık yer alıyor.¹⁷⁹ Siber zorbalık, elektronik iletişim araçlarının başkalarına zarar vermek amacıyla kullanılması olarak ifade ediliyor.¹⁸⁰ Siber zorbalığa örnek olarak internet yoluyla alay etmek, hakaret etmek, dedikodu yapmak, virüslü e-posta yollamak, kişisel bilgileri izinsiz olarak yayımlamak, isimsiz mesajlar yollamak vb. veriliyor.¹⁸¹

Türkiye’de siber zorbalık durumunu geniş biçimde ortaya koyan çalışmalardan biri Kocaeli Üniversitesi’nde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu’nun (TÜBİTAK) desteğiyle gerçekleştirilen “Türkiye’de Temel Eğitim Gençliğinde Siber Zorbalık Konusunda Farkındalık Geliştirmek: Gençlerin Siber Zorbalığı Algılayışı, Yaygınlığı ve Farkındalığı İlişkin Alan Çalışması” başlıklı projedir.¹⁸² 2014 yılında Kocaeli ve Anadolu Üniversiteleri tarafından Türkiye genelinde 7 ve 8. sınıf öğrencisi 1.400 çocukla yapılan bir araştırmaya göre, Facebook hesabı olan öğrenci oranı %90’dır.¹⁸³ Siber zorbalığa maruz kalanların oranı %11,6, siber zorbalık yapanların ise %10,1’dir. Öğrencilerin %57,6’sı sosyal ağlarda “kullanıcıyı şikayet et/bildir” linkini kullanarak şikayette bulunmuştur. %32,5’i ise siber zorbalığa maruz kalmaları halinde “kanıt içeriği silme” davranışını tercih etmiştir. Siber zorbalığa maruz kalanlar arasında zorbalığa zorbalıkla karşılık vermeyi uygun bulanların oranı da oldukça dikkat çekicidir. Kızların %16’sı, oğlanların da %30,5 zorbalığa karşılık vermeyi uygun bulduğunu belirtmiştir. Siber zorbalığın duygusal sonuçları da araştırma kapsamında ele alınmıştır. Bu sonuçlar arasında ilk sırada kızgınlık (%74) yer alıyor. Bu duyguyu, endişe (%58), üzüntü (%47) ve hayal kırıklığı (%36) takip ediyor.¹⁸⁴

176 ERG, 2010.

177 OECD, 2017.

178 Kavuk ve Keser, 2016.

179 Tokunaga, 2010; Varjas vd., 2009; Wang vd., 2009.

180 Juvonen ve Gross, 2008; Burgess Proctor vd., 2009; Rivers ve Noret, 2010; Slonje vd., 2008; Tokunaga, 2010; Wang vd., 2009; Willard, 2007.

181 Kavuk ve Keser, 2016.

182 Baştürk Akça vd., 2015.

183 Samsung, 2017.

184 Baştürk Akça, 2017.

Araştırma sonuçları, öğrencilerin siber zorbalık durumunda yetişkinleri öncelikli rehberler olarak görmediklerini de ortaya koyuyor. Siber zorbalığa maruz kalanlar bu durumu öncelikle arkadaşları ile paylaşmayı tercih ediyorlar (%41). Ailesi ile paylaşmayı tercih edenlerin oranı %37, öğretmeni ile paylaşmayı tercih edenlerin ise %15'tir. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde, öğrencilerin siber zorbalık durumunu öğretmenleri ile paylaşmak istememelerinin nedenleri olarak; öğretmenler ve okul yönetiminin çocukların internet kullanımına ilişkin olumsuz bir tutum içinde olmaları, konunun daha da büyüyeceğinden endişe duymaları, cezalandırılma kaygısı ve öğretmenlerine güven duymamaları olarak değerlendirilmiştir. Öğretmenlerle paylaşanların oranının düşük olması okulda güvendikleri bir yetişkin olmadığını düşündüklerine işaret ediyor olabilir ve bu konu daha kapsamlı, rehberlik hizmetlerini de içeren bir araştırma gerektirir.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) koordinasyonunda, MEB işbirliğinde 26 ilden 8.140 ortaokul öğrencisi, 7.281 lise öğrencisi ve 9.581 ebeveynle gerçekleştirilen “İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Saha Araştırması”na göre, ortaokul öğrencileri ağırlıklı Youtube’da video izlerken, lise öğrencilerinin %61,7’si akıllı telefonlardaki Whatsapp uygulamasıyla yazışmayı tercih ediyor. Arama motorlarındaki bilgileri sorgulamadan doğru olduğunu bazen, çoğu zaman veya her zaman düşünenlerin toplam oranı %51,4, olumsuz ve yasadışı bir içerikle karşılaştıklarında bunu nereye bildirecekleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmayanların oranı %42,9, internetteki yalan haberleri, taraflı bilgi paylaşımlarını çoğu zaman veya her zaman oldukça itici ve rahatsız edici bulanların toplam oranı ise %53,6’dır.¹⁸⁵

Ipsos Araştırma Şirketi, 2011 yılından bu yana Türkiye dahil 28 ülkede bu konuda kamuoyu algısı araştırması yürütüyor. 2018 yılı sonuçlarına göre Türkiye’den araştırmaya katılan bireyler arasında siber zorbalık farkındalığı olanların oranı %60’tır. Bu oranın küresel ortalaması %75’tir. Türkiye’de mevcut düzenlemelerin yetersiz olduğunu düşünenlerin oranı %73’tür. Çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldığını belirtenlerin oranı ise %20’dir; bu oranın 2011 yılı için %5 olduğu göz önünde bulundurulduğunda artış hızı yüksektir. Ebeveynler arasında çocuğunun sınıf arkadaşı tarafından siber zorbalığa uğradığını düşünenlerin oranı da %22’dir.¹⁸⁶ Araştırmanın gerçekleştirildiği 28 ülkenin 17’sinde verilerin genel nüfus profiline ve temsiliyetine sahip olduğu belirtiliyor. Brezilya, Şili, Çin, Hindistan, Malezya, Meksika, Peru, Rusya, Suudi Arabistan, Güney Afrika ve Türkiye’de ise orta ve üst gelir grubu ve internet erişimi olan nüfusu temsil ediyor. Türkiye’de 2011 yılına göre (%50) bir artış görülse de dünya ortalamasıyla kıyaslandığında siber zorbalık konusundaki farkındalıkta geride bulunduğu belirtiliyor.¹⁸⁷

MEB, siber zorbalık konusuna ortaokul 5 ve 6. sınıflar için zorunlu Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi öğretim programında “Etik ve Güvenlik” altında yer veriyor. 6. sınıfların kazanım ve açıklamalarında “Siber zorbalık kavramını açıklayarak korunma amacıyla alınabilecek önlemleri tartışır. Sanal ortamda karşılaşılabilecek olumsuz davranışlara karşı duyarlı davranılması üzerinde durulur.” yer alıyor. Bu kazanım, haftada iki saat olan dersin sadece bir haftasında, “Etik Değerler” ve “Dijital Vatandaşlık” konularında yer alan diğer tüm kazanımlarla birlikte ele alınıyor. Konunun ele alındığı sürenin ve mevcut içeriğin yeterliliğinin değerlendirilmesi siber zorbalıkla mücadelede önemlidir.

185 Güvenli Web, 27 Eylül 2018.

186 Ipsos, 25 Temmuz 2018.

187 A.g.e.

Uzmanlar, siber zorbalık konusunda Avrupa'da mevcut olana benzer bir üst politika ihtiyacı olduğunu ve dijital dünyaya güvenli ve aktif biçimde katılabilen dijital yurttaşlar yetiştirmenin hedeflenmesi gerektiğini paylaşıyorlar. Sadece tüketen değil, içerik de üretebilen, sosyal ağlardaki içeriğin doğruluğun kontrol edebilen dijital yurttaşlığın hedeflenmesi gerektiği öne sürülüyor.¹⁸⁸ Öğrencilerin kendi okul kaydını, ödevini çevrimiçi sistemden yapabilecekleri, başkalarının hak ve hürriyetlerini gözettilikleri bir dijital yurttaşlık tanımına ihtiyaç duyulduğu ifade ediliyor.¹⁸⁹

Bu zorbalık türünün olumsuz yönlerini azaltmada ve siber zorbalık ile başa çıkmada anahtar unsur siber zorbalık duyarlılığına sahip olmaktan geçiyor.¹⁹⁰ Siber zorbalığa yönelik farkındalık ve eğitim çalışmalarına 2010 yılında başlayan BTK, Samsung Türkiye ile işbirliğinde Aralık 2017'de "Siber Zorba Olma! #farकिनavar" hareketi başlattı.¹⁹¹ Bu kapsamda, pilot olarak 20'den fazla okulda çalışma yürütüldü ve Türkiye genelinde farkındalık yaratılarak %20 olan siber zorbalık oranının düşürülmesi hedeflendi. MEB'in 2010 yılından bu yana 400 eğitmen ile 100.000'i aşkın öğretmene eğitim verdiği paylaşıldı.¹⁹² Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün (YEĞİTEK) ortak olduğu ve 9 ülke ortaklığında yürütülen "Siber Zorbalıkla Mücadele Projesi" kapsamında da öğrenci, okul ve ebeveynlere yönelik kitapçık ve "Siber Güvenlik Oyunu" hazırlandı. Öğrencilere güvenli internet kullanımını oyun yolu ile öğretmeyi hedefleyen, Eğitim Bilişim Ağı'nda (EBA) paylaşıldığı ve dağıtılan tabletlere eklendiği belirtilen bu uygulamaya ulaşılamıyor.¹⁹³

Öğretmenler ve Siber Zorbalık

Siber zorbalıkla mücadelede öğretmenler önemli bir role sahiptir. Öğrencilerin yaşadıkları siber zorbalığı yetişkinlerle, özellikle de öğretmenlerle paylaşımlarını sağlamak amacıyla yasaklayıcı önlemlerdense ziyade çocuk ve gençlerin internet kullanım hakkını benimseyen, onları sosyal ve duygusal açıdan güçlendirici yaklaşımlar içeren olumlu okul iklimi oluşturulması önemli olacaktır.¹⁹⁴ Bu doğrultuda; öğretmen, öğrenci ve veli arasında açık paylaşım ortamı oluşturulması ve ortak anlayış geliştirilmesi, siber zorbalığın olumsuz sonuçlarının ve önleme yollarının birlikte tartışılması, farkındalık artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması ve önleyici tedbirlerin uygulanması gerekiyor.¹⁹⁵

Öğretmenler siber zorbalıkla mücadelede önemli bir role sahip olmakla birlikte kendileri de bu zorbalık türünün mağduru olabiliyorlar.

MEB SGB'nin Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) işbirliğiyle gerçekleştirdiği, öğretmenlerde siber zorbalığın durumuna yönelik araştırma, 662'si kadın, 1.500'ü erkek olmak üzere toplam 2.162 öğretmenle yürütüldü. Araştırmaya göre internette günde 1 saatten az vakit geçiren öğretmenlerin oranı %19,5, 1-3 saat arasında vakit geçirenlerin oranı %57, 3 saatten fazla vakit geçirenlerin ise oranı %23,5'tir. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin yarısına yakını "siber zorbalık mağduru" olduğunu belirtiyor. Bu zorbalık türüyle karşılaşan öğretmenlerin sosyal ilişkilerinde bozulma, öfke ve endişe, yalnızlık, depresyon, alkol ve madde kullanımı gibi ciddi sorunlar görülüyor. Uzmanlar

188 Prof. Dr. Emel Baştürk Akca ve Doç. Dr. Aslı Bugay ile yapılan telefon görüşmeleri.

189 Prof. Dr. Emel Baştürk Akca ile yapılan görüşmeler.

190 Uysal vd., 2014.

191 TBV, 28 Kasım 2017.

192 Samsung, 9 Aralık 2017.

193 MEB, 20 Ekim 2016.

194 Baştürk Akça, 2017.

195 A.g.e.

zorbalığın, teknoloji kullanımı sayesinde yüz yüze değil dolaylı yapıyor olmasının empati ve pişmanlık duygularının düşük olmasına neden olduğunu belirtiyorlar. Bu da zorbalık davranışının artarak sürmesine yol açabiliyor. Öğretmenlerin karşılaştığı siber zorbalık türleri arasında kendini başkası gibi tanıtmaya (%41,5), düzenbazlık (%36,1), kışkırtma (%29,6), taciz etme (%24), karalama (%22,7) ve siber takip (%21) yer alıyor.

Son yıllarda kapsamı ve temsil oranı artan araştırmaların sonuçları siber zorbalığın önemli bir konu olduğuna işaret ediyor. Bu konuda eğitimlerin verilmeye başlanması ve farkındalık kampanyalarının oluşturulması önemli bir gelişmedir. Ancak, konunun dijital yurttaşlığı da içerecek şekilde bütüncül olarak ele alınması, siber zorbalığa ve dijital güvenliğe öğretim programları içerisinde daha fazla yer ayrılması, okul yönetimi, öğretmen, öğrenci ve ebeveyn işbirliğinin güçlenmesi, detaylı durum analizi ihtiyacının devam ettiği söylenebilir. Siber zorbalıkla mücadele yöntemlerinin öğrencilerin sosyal ve duygusal becerilerinin güçlendirilmesi çerçevesinde yürütülmesi, çocuklar ve çocuk hakları odağı içinde olunması gerekiyor. Ayrıca, Türkiye’de ihmal edilen medya okuryazarlığı eğitiminin geliştirilmesi de bu bütüncül yaklaşımın bir parçası olarak yeniden ele alınmalıdır.

TÜRKİYE’DE ÇOCUĞA KARŞI ŞİDDET DURUM RAPORU 2017

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, *Türkiye’de Çocuğa Karşı Şiddet Durum Raporu 2017*’yi yayımladı. Rapor, çocuğa karşı şiddet, şiddetin meydana geldiği ortamlar göz önünde tutularak beş ana başlık altında inceleme yapıldı: Alternatif Bakım Kurumları, Çocukların Özgürlüğünden Yoksun Bırakıldığı Kurumlar, Aile/Ev Ortamı, Okul ve Çalışma Ortamı. Bu başlıklarda, çocuğa yönelik şiddete ilişkin farklı kaynaklardan derlenen veriler paylaşıldı ve örnek vakalara yer verildi; şiddet türü açısından çocuğa yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin öneriler yer aldı. Rapor, öncelikle okul ortamında çocuğa karşı şiddet özelinde resmi istatistikler bulunmadığına işaret ediyor. Alanla ilgili veriler, rapora göre daha çok çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yaptığı araştırmalar ile görülebiliyor. Bu araştırmalar, konu ve sorunun tanımı ile ilgili bilgiler sunsa da tutarlı ve etkin politikalar üretilebilmesi için kapsamlı ve sistematik bilgilerin tutulmasına ihtiyaç devam ediyor.

Rapor, yer verilen ve Tarlabası Toplum Merkezi’nin yürüttüğü “Çocuğun Şiddet Algısı Projesi Araştırma Sonucu”na göre Tarlabası’nda yaşayan 7-15 yaş arası çocukların en çok şiddet gördüğü ortamlardan biri okuldur. Okulda, yaşlılar arasında yaşanan şiddete örnek olarak çoğunlukla dışlanma, aşağılanma gibi ilişkisel şiddet örnekleri veriliyor; öğretmenler ve yöneticiler ise fiziksel ve sözel şiddet örnekleriyle gündeme geliyor.¹⁹⁶ Türkiye’de okullarda bedensel cezalandırmaya dair verilere ulaşılamıyor. Ancak, okulda fiziksel cezalandırma uygulayan öğretmen ya da okul görevlisi ile ilgili yerel mahkemeler beraat kararı verse de Yargıtay’ın bu kararları bozduğu gözlemleniyor.

Çocukların okullarda maruz kaldıkları en önemli şiddet türleri arasında cinsel yönelime ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yer alıyor. Cinsel sömürü ve istismar durumlarını, kendilerini korumayı ve kendilerine destek sağlayabilecek kişi ve mekanizmaları tanımalarını, bu mekanizmalara erişme yollarını içeren bir cinsellik eğitiminin, gençlerin ve çocukların yaşına ve gelişen kapasitelerine uygun olarak verilmesi gereken bir eğitim olduğu paylaşılıyor. Öğretim programlarında bu çerçevede bir cinsellik/üreme sağlığı eğitimi bulunmuyor. Rapor için ele alınan vaka çalışmalarında, öğrencilerin toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kaldığı durumlarda, okuldaki idareci ve öğretmenlerin söz konusu şiddeti görmezden gelmeyi tercih ettiği de belirtiliyor.¹⁹⁷

196 Birgün, 24 Ağustos 2017.

197 Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 2017.

FİZİKSEL GÜVENLİK

Öğrencilerin güvenli ve donanımlı eğitim ortamlarına gereksinimleri vardır ve eğitim ortamlarının fiziksel altyapılarının güvenli olması esastır. Ancak, eğitim ortamları yalnızca okul binalarını ve bahçelerini değil, yurt ve pansiyonları, okula ulaşım için kullanılan araçları hatta okula ulaşım için taşıtla ya da yürüyerek kullanılan yolu da kapsayacak biçimde ele alınmalıdır.¹⁹⁸ Bu başlık altında, MEB için önemli bir gündem olan güvenli okul projeleri ve yaşanan olaylar sonucunda ele alınan servis araçları yönetmeliğinde yapılan değişikliklere odaklanılıyor.

Güvenli Okul Projesi

Millî Eğitim Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı arasında 22 Aralık 2016 tarihinde imzalanan “Okullarda Güvenli Ortamın Sağlanmasına Yönelik Koruyucu ve Önleyici Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İşbirliği Protokolü” kapsamında, “Okullarda Güvenli Ortamın Sağlanması Projesi” (OGOS) revize edilerek 2017-18 eğitim-öğretim yılında uygulanmak üzere “Güvenli Okul Projesi” geliştirildi.¹⁹⁹ Bu proje kapsamında Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü 26/04/2018 tarihli “Okullarda Güvenlik Önlemlerinin Alınması” konulu bir genelge yayımladı. Genelgede, okul giriş ve çıkışlarında gerekli kontrollerin yapılması, çevre trafiğinin gözetim altına alınması, okul ziyaretçilerine giriş çıkış kartı verilmesi, öğrenciler için tehlike oluşturan trafo, yüksek gerilim hatlarının okul bahçelerinden kaldırılması, okul çevresinin aydınlatılması, tehlikeli iş ekipmanlarının periyodik kontrollerinin yapılması, okullarda görev alacak güvenlik görevlilerine eğitim verilmesi, her eğitim-öğretim dönemi başında gerekli güvenlik tahkikatlarının yaptırılması istendi. Genelgede, madde kullanımı ve bağımlılıkla mücadele kapsamında risk grubunda olan öğrencilerin de saptanarak aileyle işbirliği yapılması, okula devamlılıklarının sağlanması ve okul başarısının artırılmasına yönelik rehberlik servisi çalışmalarının sürekli takibine de yer verildi. Okul bina ve eklentilerinde, kamera ve alarm sistemlerinin kurulması, okul çevre ve alan güvenliğinin kamera izleme, kayıt ve takip süreçlerinin yönetilmesi istendi. Bu kapsamda yapılacak çalışmalar arasında aşağıdakiler de yer alıyor:

- Tüm okullar için “Güvenli Eğitim Koordinasyon Görevlisi” görevlendirilmesi
- Suç sayıları, suç türleri, okulların fiziksel güvenliği ve mevkileri ile çevresel etkenler göz önünde bulundurularak güvenlik değerlendirme yapılması ve okulların güvenlik yönünden öncelikli gruplarda değerlendirilmesi
- Koordinasyon görevlisinin okul yöneticileriyle irtibatlı olması, tespit edilen aksaklıklara ilişkin tutanaklar tutulması
- Caydırıcılık oluşturması amacıyla polisin “Narkotik Tim Polisi” logolu kıyafet giymesi
- Mahalle sakinleri, muhtarlar, okul yöneticileri ve güvenli eğitim koordinasyon görevlileri ile düzenli iletişim kurulması, sorunların ilgili kurumlarla işbirliği halinde çözümüne çalışılması
- Belirlenmiş okullara, Millî Eğitim Bakanlığınca güvenlik kamera sistemleri kurulması; yerel imkanlarla öncelikli bin okulda kamera sistemi kurulmasının hızlandırılması
- Kişisel güvenlik ve suçtan korunması konusunda eğitim programları hazırlanması ve öğrencilerin bu programlara katılmaları sağlanması

¹⁹⁸ ERG, 2017b.

¹⁹⁹ Antalya Millî Eğitim Müdürlüğü, 2017.

3 Ekim 2018 tarihinde Millî Eğitim Bakanı tarafından Niğde Milletvekilinin soru önergesine verilen yanıtta, 2016 ve 2018’de imzalanan iki protokol kapsamında okullarda güvenlik kamera altyapısı kurulacağı ve Kent Güvenlik Yönetim Sistemine entegrasyon sağlanacağı, 2018-19 eğitim-öğretim yılında 20.000 özel güvenlik görevlisi ile 6.835 kolluk görevlisinin güvenlik koordinasyon görevlileri işbirliğinde güvenlik tedbirleri uygulayacağı açıklandı.²⁰⁰ Soru önergesinde yer alan niceliksel duruma ilişkin yanıt verilmeyen konuların da (okullarda meydana gelen şiddet olaylarının sayısı, bu olaylarda yaralanan ya da ölen öğrenci sayısı, okullarda meydana gelen kazalarda yaralanan öğrenci sayısı vb.) MEB tarafından izlenmesi ve kamuoyu ile paylaşılması sorunların tespiti ve çözümünde önemli olacaktır. Eş zamanlı olarak öğrencilerin güçlenmesi için son derece önemli rol oynayan sınıf rehberlik hizmetlerinin etkililiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Okul güvenliğine dair süreçlerde öğrencilerin de karar mekanizmalarına katılımı sağlanmalıdır. Mekanın güvenlik boyutunun mekanın kullanıcıları tarafından değerlendirilmesi, bu süreçlerde öğrenciler başta olmak üzere tüm paydaşlardan öneri alınması sürdürülebilir çözümlerin üretilmesinde yararlı olabilir.

Okul Servis Araçları Yönetmeliği

Ağustos 2017’de İzmir’de kreşe giden 3 yaşındaki bir çocuğun servis aracında havasızlık nedeniyle hayatını kaybetmesi kamuoyunda önemli yankı buldu.²⁰¹ MEB, bu olayın ardından 25/10/2017 tarihli Resmî Gazete’de yeni Okul Servis Araçları Yönetmeliği’ni yayımladı; ²⁰² yönetmelik Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı, İçişleri Bakanı, Millî Eğitim Bakanı ile Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı tarafından kamuoyuna açıklandı.²⁰³ Yeni yönetmelik, okul öncesi eğitim ve zorunlu eğitim kapsamında bulunan öğrenciler ile kreş, gündüz bakımevleri ve çocuk kulüplerine devam eden çocukların taşıma faaliyetlerini düzenli ve güvenli hale getirmek, taşıma yapacak gerçek ve tüzel kişilerin yeterli ve çalışma şartları ile denetim işlemlerine ilişkin usul ve esasları belirliyor.

Yeni yönetmeliğin getirdiği değişiklikler arasında aşağıdakiler yer alıyor:

- Araç takip sistemi, üç noktalı emniyet kemeri, her koltukta oturmaya duyarlı sensörlü sistem, iç ve dış kamera ile en az 30 gün süreli kayıt yapabilen kayıt cihazı bulundurulması zorunluluğu
- Taşıma hizmeti sırasında görüntü ve ses sistemlerinin kullanılmasının yasak olması
- Servis aracının arkasında, öğrenci ve çocukların iniş ve binişleri sırasında yakılmak üzere okunaklı “DUR” yazısı bulunması
- Okul servis araçlarında sadece beyaz cam kullanılması
- Cam ve pencerelerin sabit, öğrencilerin kolayca yetişebileceği şekilde olması
- Taşımacılar, şoförler ve rehber personelin sertifikalı eğitim alması zorunluluğu
- Günlük çocuk takip ve devam defteri tutulması, gelmeyen/teslim alınmayan çocukla ilgili aileye bilgi verilmesi zorunluluğu

200 MEB, 12 Eylül 2018.

201 Cumhuriyet, 16 Ağustos 2017.

202 İçişleri Bakanlığı, 25 Ekim 2017.

203 Hürriyet, 24 Ekim 2017.

Yeni yönetmeliğin yürürlüğe girmesinin ardından, serviste unutulma olayları son bulmadı. Eylül 2017-Mart 2018 tarihleri arasında farklı illerde, farklı zamanlarda 9 çocuk serviste unutuldu.

Bu olaylar şöyle sıralanabilir:

- Eylül 2017'de İstanbul'da bir çocuk serviste unutuldu ve bulunduğu okula alınmayarak ders saati bitene kadar okul dışında bekletildi.²⁰⁴
- Ekim 2017'de Çorlu'da ayrı okullarda okuyan bir anaokulu öğrencisi ve bir işitme engelli öğrenci ayrı zamanlarda serviste unutuldu.²⁰⁵
- Kasım 2017'de İstanbul'da ayrı okullarda okuyan üç anaokulu öğrencisi serviste unutuldu²⁰⁶ ve çocuklardan biri servisle birlikte şehirler arası yol gitti.²⁰⁷
- Ocak 2018'de özel bir sağlık sorunu olan ilkokul öğrencisi serviste unutuldu.²⁰⁸
- Şubat 2018'de İstanbul'da engelli bir öğrenci serviste unutuldu.²⁰⁹
- Mart 2018'de Sakarya'da bir ilkokul öğrencisi, Samsun'da bir ortaokul öğrencisi serviste unutuldu.²¹⁰

Yönetmeliğin ardından Ocak 2018'de MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından "Okul Servis Araçlarının Çalıştırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar" yayımlandı. Ancak, 3 Eylül 2018'e kadar yapılması gereken bazı zorunluluklar için 14 Ağustos 2018'den itibaren süre uzatımı verildi.

Süresi uzatılan maddeler arasında okul servis araçlarında her öğrenci ve çocuk için üç nokta emniyet kemeri ve gerekli koruyucu tertibat ile her koltukta oturmaya duyarlı sensörlü sistem bulundurma, iç ve dış kamera sistemi ile en az 30 gün süreli kayıt yapabilen kayıt cihazı zorunluluğu bulunuyor. Bu zorunluluğa ilişkin süre bir yıl uzatıldı ve Eylül 2019'a ertelendi. İç mekanı gösteren beyaz cam zorunluluğu için ise iki yıl süre uzatımı verildi.

204 T24, 13 Eylül 2017.

205 Diken, 31 Ekim 2017.

206 NTV, 22 Kasım 2017.

207 CNN Turk, 22 Kasım 2017.

208 Karar, 13 Ocak 2018.

209 Yeni Şafak, 1 Mart 2018.

210 NTV, 21 Mart 2018.

Türkiye'deki okul servisi sayısı net olarak bilinmemekle birlikte yaklaşık 40.000 olduğu, bunun 17.500'ünün İstanbul'da çalıştığı tahmin ediliyor.²¹¹ Bu rakama korsan servislerin de dahil olduğu²¹² ve korsan araç çalıştırılmasında okul-aile birliği ve okul yönetiminin de etkili olduğu iddia ediliyor.²¹³ Korsan araçların özellikle kreşler için çalıştığı belirtiliyor.²¹⁴

Çocukların yaşama ve gelişme haklarının korunması bağlamında, okul servislerinin sayılarına, yapılan kazalara ya da çocuğun esenliğini zedeleyici durumlara, kaza nedenlerine, yaralanma/ölüm durumuna, verilen/onanan cezalara ilişkin verilerin kamuoyu ile paylaşılması önemli olacaktır.

Bunun yanı sıra, yapılan değişiklikler doğrultusunda servis aracı hizmeti veren kurumlara ve serviste görev yapan personele verilen eğitimlere ilişkin bilgilerin, servislerin denetim raporlarının, servis araçlarının yönetmeliğe uygunluk durumlarının, süre uzatımı gerekçelerinin de şeffaflık ilkesi gereği ulaşılabilir olması gerekiyor.

TOPLULUK ORTAMI

Topluluk ortamı; okulların ne kadar kapsayıcı olduğunu, okulların diğer paydaşlarla işbirliğine ne kadar açık olduğunu, paydaşların okula aidiyet hissini ve okul topluluğu içinde farklılıklara ne kadar saygı duyulduğunu kapsar. Bireyler arası ilişkilerin niteliğinin altını çizer.²¹⁵ Öğrencilerin okula aidiyet hislerinin güçlenmesinde, bir bütün olarak ele alınmalarında, akademik başarının yanı sıra eğitsel, duygusal, toplumsal ve kariyer gelişimlerinde rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin rolü önemlidir.²¹⁶ Bu kapsamda, kamuoyunda en çok tartışılan konularından biri olan rehberlik hizmetleri yönetmeliğinde yapılan değişiklik ele alınıyor.

REHBERLİK HİZMETLERİ

Öğrencilerin kendilerini sosyal ve duygusal olarak güvende hissetmeleri ve psikolojik olarak zorlandıkları zaman gerekli desteği bulabilmeleri için okullarda etkili ve yeterli psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin olması gerekiyor. Türkiye'deki devlet okullarında yeterli sayıda psikolojik danışman ve rehber bulunmuyor.²¹⁷ PDR uzmanı sayısının az olmasına ek olarak geçtiğimiz eğitim-öğretim yılında rehberlik hizmetleri yönetmeliğinde yapılan değişiklikler de kamuoyunda uzun süren tartışmalara yol açmıştı.²¹⁸

211 Haberler, 7 Eylül 2017.

212 Milliyet, 21 Ağustos 2017.

213 Cumhuriyet, 19 Ağustos 2017.

214 A.g.e.

215 Wang ve Degol, 2016.

216 TEDMEM, 15 Eylül 2017.

217 ERG, 2017b.

218 Öğretmenler İçin, 11 Kasım 2017; Eğitim-Sen, 29 Eylül 2017; Eğitim Ajansı, 25 Nisan 2017.

MEB'in yeni Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği, 10 Kasım 2017'de yayımlandı. Yönetmelikte yer alan ve kamuoyunda tartışılan önemli değişiklikler arasında aşağıdakiler yer aldı:

- Yönetmelik, eski adı olan “Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği” yerine “Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği” olarak adlandırıldı.
- İlgili kadro adı eski yönetmelikte [Rehber Öğretmen (Psikolojik Danışman)] olarak geçerken, yeni yönetmelikte “Rehberlik Öğretmeni” olarak yer aldı.
- Eskisinde kadro için mezun olunması gereken lisans programları belirtiliyorken, yeni yönetmelikte “hizmeti yürüten personel” ifadesi geçiyor.
- Yeni yönetmelik okul psikolojik danışmanına, yapacağı psikolojik danışma veya görüşmenin içeriğinin gizli kalacak şekilde psikolojik danışmaya katılan öğrencinin adının ve görüşme saatinin eğitim kurumu idaresine bildirme zorunluluğu getiriyor.
- Yeni yönetmelikte eskisinde yer almayan ancak fiilen uygulanan “Psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale hizmetleri”, “Danışmanlık tedbiri uygulamaları” ve “Aile rehberliği” gibi bölümlere yer verildi.
- Yeni yönetmeliğe “Sınavlarda görev alabilir; belleticilik ve nöbet görevi yapar” maddesi eklendi.
- Eski yönetmelikte yer almayan, okul psikolojik danışmanlarının tercih danışmanlığı, alan ve ders seçimi, öğrenci tanılama sürecine bağlı olarak yapılacak çalışmalarda izin ve tatil dönemlerinde görevlendirilebileceği maddesi eklendi.
- Eski yönetmelikte belirli maddelerde “...alanında teknik beceri ve uzmanlık gerektirenler ise psikolojik danışmanlar tarafından uygulanır.” ifadeleri bulunurken, yeni yönetmelikle uzmanlığa vurgu yapılmadı.
- Yeni yönetmelikte “Verilemeyecek Görevler” bölümü çıkarıldı.

Rehberlik hizmetlerinin yönetmelik tartışmalarının yanı sıra daha geniş bir çerçevede değerlendirilmesi gerekiyor. Bu kapsamda, öğretmenlerin öğrenci kişilik hizmetleri ve müşavirlik hizmetlerini yürütürken, güvenli okul ortamı kapsamında ele aldıkları istismar, zorbalık vb. vakalarda yaşadıkları hukuki ve sosyal sorunların da ele alınması önemli olacaktır.

KURUMSAL ORTAM

Öğrencilerin günün büyük bir bölümünü geçirdiği kurum ortamının niteliği öğrenme deneyimini önemli ölçüde etkiler. Okul ikliminin kurumsal ortam bileşeni, okulun örgütsel ve yapısal özelliklerini kapsar. Bu bileşen, fiziksel ortamların yeterliliğini ve durumunu, altyapı özelliklerini, kaynakların yeterliliğini ve bu kaynakların öğrenciler için ne kadar ulaşılabilir olduğunu içeriyor.

KURUMSAL ORTAMA İLİŞKİN SAYISAL BİLGİLER

Bu bölümde, eğitim ortamlarını oluşturan bileşenlere ilişkin sayısal bir analiz ele alınıyor. Öğrencinin okulda nasıl bir ortamla karşılaştığı, mutluluğu ve başarısı için kilit öneme sahiptir. Eğitim ortamlarını oluşturan bileşenlere ilişkin sayısal bir analiz, eğitim politikalarını izlemenin önemli bir parçasıdır.

TABLO 4.1: ANAOKULU, ANASINIFI, İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİMDE OKUL, ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN VE DERSLİK SAYILARI; 2015-16 VE 2017-18 YILLARI ARASI (RESMİ VE ÖZEL OKULLAR TOPLAMI)

Anaokulları						
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı	Derslik sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
2015-16	6.788	483.522	32.463	25.301	19	15
2016-17	8.719	562.060	38.963	39.277	14	14
2017-18	10.073	647.685	45.135	44.587	15	14
Anasınıfları						
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı*	Derslik sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
2015-16	21.005	725.584	39.765	32.964	22	18
2016-17	20.574	764.063	38.146	33.693	23	20
2017-18	21.173	853.403	39.122	34.265	25	22
İlkokul						
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı	Derslik sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
2015-16	26.522	5.360.703	302.961	246.090	22	18
2016-17	25.479	4.972.430	292.878	248.270	20	17
2017-18	24.967	5.104.599	297.176	252.273	20	17
Ortaokul**						
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı	Derslik sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
2015-16	17.343	5.211.506	322.680	164.943	30	15
2016-17	17.879	5.554.415	324.350	177.136	30	17
2017-18	18.745	5.590.134	339.850	185.672	29	16
Genel ortaöğretim***						
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı	Derslik sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
2015-16	5.311	3.047.503	151.458	90.806	20	12
2016-17	5.225	3.136.440	147.052	88.931	22	13
2017-18	5.717	3.074.642	159.579	96.452	21	12
Mesleki ve teknik ortaöğretim***						
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı	Derslik sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
2015-16	5.239	2.082.935	145.141	67.943	27	13
2016-17	4.399	2.068.212	145.097	70.617	26	13
2017-18	4.461	1.987.282	145.511	75.011	24	12
Din öğretimi (imam hatip liseleri)***						
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı	Derslik sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
2015-16	1.149	677.205	39.091	23.781	23	14
2016-17	1.452	645.318	40.891	30.203	17	12
2017-18	1.605	627.503	42.879	32.805	16	12

Kaynak: MEB, 2016c, 2018a, 2018b.

* Anasınıfları, anasınıfı derslikleri ve öğretmenleri bulunduğu kurumlardan ayrı olarak hesaplamaya dahil edilmiştir.

** Ortaokul öğrenci sayılarına açıköğretim öğrencileri dahil edilmiştir. Derslik başına ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı hesaplanırken açıköğretim öğrencileri dahil edilmemiştir.

*** Ortaöğretim öğrenci sayılarına açıköğretim öğrencileri dahil edilmiştir. Derslik başına ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı hesaplanırken açıköğretim öğrencileri dahil edilmemiştir.

Okul Öncesi Eğitim

2017-18 eğitim-öğretim yılında, okul öncesi eğitimde öğrenci sayılarındaki artış önceki yıla göre anaokullarında %15,2 olurken bu oran anasınıflarında %11,7'dir. Anasınıflarındaki artışın 2016-17 için %5,3 olduğu göz önünde bulundurulursa önemli bir artış olduğu görülebilir. Öğretmen sayılarındaki artış ise anaokullarında %15,8, anasınıflarında ise %2,6'dır. Derslik sayılarındaki artış hızı her iki okul türünde de düşüş gösteriyor. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı anaokullarında önceki yıla oranla aynı kalırken, anasınıflarında artış görülüyor. Derslik başına düşen öğrenci sayıları ise her iki okul türünde de arttı. Okul öncesinde okullulaşma hedeflerinin, öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayıları artmadan gerçekleştirilmesi eğitimin niteliği bağlamında önemli olacaktır.

Bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge 27 öğrenci ile Güneydoğu Anadolu'dur. Bölgede derslik başına düşen öğrenci sayısı ise 28'dir. Bu bölgede illere göre sayılara bakıldığında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Diyarbakır'da 37, Şırnak'ta 32 ve Şanlıurfa'da 30'dur. Ortadoğu Anadolu'da Hakkari ilinde 29, Kuzeydoğu Anadolu'da Ağrı ilinde 25, Doğu Karadeniz'de Gümüşhane ilinde 26, Akdeniz'de Hatay ilinde 25, Batı Marmara'da Kırklareli'nde 25'tir.

Okul öncesi eğitimde resmi kurumlarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ortalama 21, özel kurumlarda ise 10'dur. Derslik başına düşen öğrenci sayıları ise resmi kurumlarda ortalama 26, özel kurumlarda ise 8'dir.

İlköğretim

2017-18 eğitim-öğretim yılında, ilkokulda öğrenci sayılarındaki artış %2,7 olurken bu oran ortaokullarda %0,6'dır. Ortaokullarda ise önceki eğitim-öğretim yılına oranla bir düşüş olduğu belirtilebilir. Öğretmen sayılarındaki artış ise ilkokullarda %1,5, ortaokullarda ise %4,8'dir. Derslik sayılarındaki artış ilkokullarda %1,6; ortaokullarda ise %4,8'dir.

Öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayısı ilkokullarda önceki yıla oranla aynı kalırken, ortaokullarda azaldı. Bölgelere göre öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge hem ilkokul hem ortaokul için Güneydoğu Anadolu'dur. Bu bölgede illere göre sayılara bakıldığında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ilkokul için Şanlıurfa'da 26, ortaokul için yine Şanlıurfa'da 22'dir. Resmi kurumlarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ilkokul için ortalama 18, özel kurumlarda ise 8'dir. Ortaokul için bu sayı resmi kurumlarda 17, özel kurumlarda 9'dur. Derslik başına düşen öğrenci sayıları ise resmi kurumlarda ilkokul için ortalama 22, özel kurumlarda ise 9; ortaokul için resmi kurumlarda 31, özelde 14'tür.

Genel Ortaöğretim

2017-18 eğitim-öğretim yılında, genel ortaöğretimde öğrenci sayıları artışında %1,97'lik düşüş, öğretmen sayılarında ise %8,5, derslik sayılarında %8,5 artış görülüyor. Öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayısında ise azalma görülüyor. Bölgelere göre öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge Güneydoğu Anadolu'dur. Derslik başına düşen öğrenci sayısı Ortadoğu Anadolu'da da yüksektir. Bu bölgelerde illere göre sayılara bakıldığında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Şırnak'ta ortalama 18, Şanlıurfa'da 17'dir. Resmi kurumlarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ortalama 15, özel kurumlarda ise 8'dir. Derslik başına düşen öğrenci sayıları ise resmi kurumlarda ortalama 25, özel kurumlarda ise 13'tür.

Mesleki ve Teknik Ortaöğretim

2017-18 eğitim-öğretim yılında, öğrenci sayılarındaki artışta %3,91'lik düşüş görülüyor. Öğretmen sayılarındaki artış %0,29, derslik sayılarındaki artış hızı ise %6,22'dir. Öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayısında ise azalma görülüyor. Bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge Güneydoğu Anadolu, derslik başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge ise Batı Marmara'dır. Bu bölgede illere göre sayılara bakıldığında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Gaziantep, Batman ve Şırnak'ta 17'dir. Batman'da diğer illerde olmayan özel bir durum da söz konusudur. Resmi kurumlarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının 15, özel kurumlarda ise 45 olması sebebiyle, bu durumun il özelinde değerlendirilmesi ve analiz edilmesi önemli olacaktır. Derslik başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge 25 ile Doğu Marmara'dır. Bu bölgede, illere göre bu sayıya bakıldığında Sakarya'da 30, Bursa'da 28, Kocaeli'nde 25 olduğu görülüyor. Genel ortalama ise resmi kurumlarda derslik başına düşen öğrenci sayısı 25, özel kurumlarda 15; öğretmen başına düşen öğrenci sayısı her iki kurum türü için de 12'dir.

Din Öğretimine Bağlı Ortaöğretim

2017-18 eğitim-öğretim yılında, öğrenci sayılarındaki artışta %2,76'luk düşüş görülüyor. Öğretmen sayılarındaki artış hızı %4,9, derslik sayılarındaki artış hızı ise %8,6'dır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısının aynı olduğu, derslik başına düşen öğrenci sayısında ise azalma olduğu görülüyor. Bölgelere göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge Güneydoğu Anadolu, derslik başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge ise Ortadoğu Anadolu'dur. Bu bölgede illere göre sayılara bakıldığında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Kilis'te 22'dir. Derslik başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu il 34 ile Tunceli'dir. Bunu, 26 ile Hakkari izliyor.

Öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının genel ortalamasına bakıldığında okul öncesinde 18, ilkokulda 17, ortaokulda 16, ortaöğretimde 12'dir. Derslik başına düşen öğrenci sayılarının genel ortalaması ise okul öncesinde 19, ilkokulda 20, ortaokulda 29, ortaöğretimde 21'dir. Okul öncesinde son üç yıl ortalamalarına bakıldığında artış, diğer kademelerde azalma görülüyor. Ortalamaların genel olarak düşmesi olumlu bir gelişme olsa da derslik yapımı ve öğretmen ataması çerçevesinde yapılacak yatırımların bölgesel ve il bazındaki farklılıkları gidermeye yönelik olması önemli olacaktır.

Özel Donanımlı Öğrenme Ortamları

Öğrencilerin öğrenmek ve gelişmek için akademik desteğe olduğu kadar güvenli ve donanımlı okul ortamlarına da gereksinimleri vardır. Güvenli ve donanımlı okul ortamı aynı zamanda tüm çocuklar için vazgeçilmez bir haktır ve öğrencinin iyi olma halini doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Okul içindeki bazı özel donanımlı ortamlar, kültürel, sosyal, sanatsal ve sportif etkinliklerin ne kadarının ve nasıl gerçekleştirileceğinin sınırlarını çizer. 2017 yılı için spor salonu olan okul oranı hedefi %9,9, gerçekleştirme ise %13'dür. Çok amaçlı salon veya konferans salonu olan okul oranı hedefi %40,5 iken, gerçekleştirme %38,2'dir. Deprem tahkikatı sonucu güçlendirilme gerekliliği tespit edilen eğitim binalarından güçlendirilmesi yapılanların oranı hedef olarak belirlenen %30 olarak gerçekleşmiştir. Engellilerin kullanımına yönelik düzenleme yapılan okul veya kurum oranı hedefi ise %49,5 (120 okul) iken, gerçekleştirme oranı %55,6 olmuştur (238 okul).

Eğitim yapılarına ait mekansal bilgilerin toplanma oranı hedefi %80, ancak gerçekleştirme %50'dir. Okul içi ve okul dışındaki öğrenme ortamlarının fiziksel koşulları, tesisleri ve donanımlarıyla ilgili verilerin coğrafi olarak ayrıştırılarak kamuoyuyla paylaşılması, devletin hesap verebilirliği açısından önemlidir ve bu nedenle, eğitim yönetimi bilgi sistemleri kapsamında öncelikli olarak ele alınmalıdır.

Kütüphane ve Z-Kütüphane

Resmi okul, özel okul ve özel kurs kütüphanelerini kapsayan örgün ve yaygın eğitim kütüphanelerinin sayısı, 2017 yılında 2016 yılına göre %3,2 azalarak 26.415 oldu. Örgün ve yaygın eğitim kütüphanelerindeki kitap sayısı, 2017 yılında 2016 yılına göre %2,6 azalarak 26.707.127 oldu.²¹⁹ Kütüphanesi olan okul oranı ise 2017 için %50 olarak hedeflenmiş olup,²²⁰ yıl sonunda %39 gerçekleşme oranına erişildi.²²¹ Okul kütüphanesi sayısı toplam 18.916'dır. Kütüphanelerin %38'i ortaöğretimde, %31'i ilkokulda, %29'u ortaokulda ve %2'si okul öncesinde bulunuyor.

2014 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından uygulamaya konan ancak sonlandırılan "Okullar Hayat Olsun" projesi kapsamında ilkokul, ortaokul ve liselerde kurulmaya başlanan Zenginleştirilmiş Kütüphaneler (z-kütüphane) için *MEB 2017 Yılı Performans Programı*'nda 650 adet z-kütüphane açılması hedeflenmiş olup,²²² *Millî Eğitim Bakanlığı 2017 Yılı İdare Faaliyet Raporu*'nda 370 adet açıldığı paylaşılarak makul bir düzeyde başarı belirtildi.²²³ Türkiye genelinde z-kütüphane sayısı 2017 sonu itibarıyla 1.250, 2018 Kasım ayı itibarıyla ise 1.289 oldu. İstanbul ve Ankara 121 adet ve üzeri ile en fazla z-kütüphaneye sahip iller iken, Bartın, Bolu, Iğdır, Karaman, Kars, Kilis ve Tunceli illerinde 1-5 adet z-kütüphane bulunuyor.

TABLO 4.2: MEB VE ÖZEL KURUMLAR TARAFINDAN YAPILAN Z-KÜTÜPHANE SAYILARI

Yıl	MEB tarafından yaptırılan z-kütüphane sayısı	Özel kurumlar tarafından yaptırılan z-kütüphane sayısı
2014	27	18
2015	403	23
2016	308	10
2017	370	91
2018	28	11
Toplam	1.136	153

Kaynak: MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan z-kütüphane haritası kullanılarak ERG tarafından hazırlandı.

Öğrenme ortamlarını çocuk dostu hale getiren en önemli okul özelliği bahçelerdir. Okul bahçelerinin fiziksel ve sosyal duygusal becerileri destekleme olanaklarına odaklanılması çocuk gelişimi için önemli olacaktır.

Okul Bahçeleri

İstanbul'un Avrupa yakasında 1.323 okul (Avrupa yakasındaki tüm okulların %83,7'si) üzerinde yürütülen, okul bahçelerinin okullardaki mevcut öğrenci sayısına göre alansal olarak uygunluğunu değerlendiren bir araştırmanın sonucunda mevcut ve inşa edilecek okulların çocuk odaklı bahçe uygunluğu için yaklaşım ve uygulama değişikliği ihtiyacı

219 TÜİK, 7 Ağustos 2018.

220 MEB, 2016c.

221 MEB, 2018b.

222 MEB, 2016c.

223 MEB, 2018b.

ortaya konmuştur. Yapılan çalışmada, Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) sistemi kullanılarak her okul için bir öğrenciye düşen bahçe alanı metrekare olarak paylaşılıyor. Türk Standartları Enstitüsü'ne göre okul bahçelerinin öğrenci başına 5 m² alan sunması gerekiyor. Oysa araştırma sonucunda tüm okullarda öğrenci başına düşen ortalama bahçe alanının yaklaşık 3,2 m² olduğu belirlendi. Bu rakam, ilkokul ve ortaokulda 2,5, lisede ise 5,3 m²'dir. Çocuk gelişimi açısından önemli olan okul bahçelerinin sayısının ilkokullarda düşük olması dikkatle değerlendirilmelidir. Devlet ve özel ayrımında ise öğrenci başına düşen bahçe alanının devlet okullarında 3 m², özel okullarda ise yaklaşık 8 m²'dir. Bu rakamlar okul türüne, okulun bulunduğu bölgeye, okulun barındırdığı öğrenci nüfusuna göre de farklılık gösteriyor.²²⁴ Okul bahçelerinin okul öncesi, temel ve ortaöğretim öğrencilerinin fiziksel, ruhsal, pedagojik ve sosyal yönden gelişmeleri için önemi çeşitli araştırmalar tarafından paylaşılıyor.

SONUÇ

Çocuk haklarının gözetildiği güvenli eğitim ortamları, başta öğrenciler olmak üzere okullarda bulunan tüm paydaşların eğitim deneyimlerine olumlu etki yapma potansiyeline sahiptir. Okullarda hem çocukların iyi olma halinin hem öğretmen ve müdürlerin birbirleriyle ve öğrencilerle ilişkilerinin hem de öğrencilerin akademik başarı ve sosyal içermeye için gereksinim duydukları destek sistemlerinin yansımaları olan eğitim ortamları, birçok boyutuyla verimli bir eğitim sisteminin vazgeçilmez bir bileşenidir. Eğitim ortamları yalnızca okulların altyapısı ve derslik sayıları gibi fiziksel özelliklerle değil, çocuğun iyi olma halini destekleyecek bütüncül bir anlayışla ele alınmalıdır.

Yeni teknolojilerin ve dijital dönüşümün eğitim ortamlarına yansımaları dikkatle ele alınmalıdır. Siber zorbalık ve henüz öngörülmemiş diğer zorlukların belirlenmesi, bu konularda nitel ve nicel araştırmaların devamlılığı, öğretmen-okul-öğrenci-veli işbirliği önemli olacaktır. Teknolojinin hızla gelişmesine paralel olarak okul yönetimi, öğretmenler ve velilerin BİT kullanım becerilerinin geliştirilmesi de yalnızca siber zorbalıkla değil, diğer çevrimiçi risklerle mücadelenin de aracı olarak değerlendirilmelidir. Sosyal ve duygusal öğrenme alanında Türkiye için bir çerçeveye ihtiyaç duyuluyor. Güvenlik, okula aidiyet vb. tüm alanlarda atılacak adımların bir çerçeve etrafında yapılması kalıcılığı ve sürekliliği olan politikalar ve uygulamaların oluşmasını sağlayacaktır. Güvenlik vb. sorunların çözümünde polisiye tedbirlerle eşzamanlı olarak öğrencilerin güçlenmesine yönelik uygulamalar da yürütülmelidir.

Türkiye'de tüm eğitim düzeylerindeki okullarda kalabalık sınıf sorunu ortalama azalıyor. Ancak, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesine olan ihtiyaç devam ediyor. İkili öğretimin 2019'da sonra ermesi hedefine öncelik verilmesi olumludur. Bununla birlikte, bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için nitelikli ve yeni öğretim programlarının uygulanmasına yönelik derslik yapımının da hızlandırılması gerekiyor.

Eğitimin tüm alanlarında olduğu gibi, öğrenme ortamları alanında da farklı boyut ve seviyelerde ayrıntılı veri ihtiyacı devam ediyor. Bu verilerin tutulması ve kamuoyu ile şeffaf bir şekilde paylaşılması eğitimin tüm paydaşlarının durum tespitine, sorunların çözümüne, yenilikçi, yaratıcı uygulamalara katılımına olanak sağlayacaktır.